

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

วิธีการศึกษาวิจัย

- งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาผู้รับงานไปทำที่บ้านในงานจ้างเหมา 3 ประเภท คือ
 1. กระดาษสา ดอกไม้ประดิษฐ์และผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากกระดาษสา (จังหวัดอ่างทอง และแพร่)
 2. เครื่องหนัง คือรองเท้า กระเป๋า เข็มขัด (จังหวัดสมุทรปราการ ราชบุรี ปทุมธานี และ กรุงเทพมหานคร)
 3. เมล็ดพันธุ์พืช (จังหวัดกาฬสินธุ์ และสกลนคร)
- ในการศึกษาวิจัย ได้สุ่มตัวอย่างผู้รับงานจำนวน 305 ครัวเรือนเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม และได้ใช้แบบสอบถามต่างหากอีก 1 ชุด เพื่อสัมภาษณ์ครัวเรือนที่มีได้เป็นผู้รับงานไปทำที่บ้าน แต่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงกับกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน จำนวน 94 ครัวเรือน
- หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามแล้ว จึงคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก และใช้วิธี “กรณีศึกษา” และวิธี “สนทนากลุ่ม” ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อค้นพบหลัก

- ผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่ คือ 77.4% เป็นหญิง และ 79.3% จบการศึกษาระดับประถม 4-6 ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน ระยะเวลาทำงานโดยเฉลี่ย 9.4 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนใหญ่คือ 69.2% ทำงาน 7 วันต่อสัปดาห์ ผู้ที่ตอบว่างานที่ทำมีผลกระทบต่อสุขภาพมีถึง 59.3% อาการที่พบคือ ปวดเมื่อยบริเวณหลัง เอว แขน ขา อาการใช้ ปวดศีรษะ ปัญหาระบบทางเดินหายใจ และผื่นคันตามผิวหนัง
- งานแต่ละประเภทมีผลกระทบต่อสุขภาพแตกต่างกันดังนี้ งานทำกระดาษสา พบว่ามีผู้รับงานมีอาการปวดแหว (เนื่องจากการก้มงอเพื่อยกตะแกรงทำกระดาษ) อาการมือเปื่อยจากการที่ต้องแช่น้ำเป็นเวลานาน ๆ ผู้ที่ทำดอกไม้ประดิษฐ์ที่ชุบน้ำยารักษาอาจจะสูดดมผงฝุ่นจากยารักษา แต่ไม่มีผู้ที่มีอาการโดยตรงจากการสูดดมนั้น งานทำเครื่องหนัง มีผู้ที่ผิวหนังผื่นคันเนื่องจากการแพ้ยาฟอกหนัง และกาวเคมี ส่วนงานทำเมล็ดพันธุ์นั้น มีผู้ที่แพ้สารเคมีจากปุ๋ยและยาฆ่าแมลง
- พบเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีที่รับงานมาทำที่บ้าน/ทำงานจ้างเหมา 6 ราย เป็นหญิง 2 ราย และชาย 4 ราย อยู่ในงานทำกระดาษสา 1 รายและงานเครื่องหนัง 5 ราย เด็กเหล่านี้มีรายได้ตั้งแต่ 900-3,500 บาทต่อเดือน และทำงานวันละไม่ต่ำกว่า 10 ชั่วโมง 6 วันต่อสัปดาห์
- ในมุมมองของผู้รับงานไปทำที่บ้าน การทำงานดังกล่าวมีข้อได้เปรียบคือ
 - เป็นโอกาสหารายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีการศึกษาและทักษะที่จำกัด และ/หรือไม่สามารถออกไปหางาน/ทำงานนอกบ้านได้ เช่น แม่บ้านและผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม พบว่า มารดาที่มีลูกเล็กก็ไม่สะดวกที่จะรับงานมาทำที่บ้านเช่นกัน เนื่องจากการที่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูกเล็กอาจเป็นอุปสรรคในการทำงานที่ต่อเนื่อง หรือในช่วงที่มึนงง นอกจากนี้ในกรณีที่มีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือดูแลเด็กระหว่างที่มารดาทำงาน
 - ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องการตลาด หรือหาช่องทางจำหน่ายสินค้าเอง เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้จ้างเหมาจะเป็นผู้รับต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรไม่ต้องกังวลเรื่องราคาตลาดและพ่อค้าคนกลางเมื่อเทียบกับผลผลิตเกษตรอื่น ๆ

- แม้ว่ารายได้จากการรับงานมาทำที่บ้านจะไม่มากนัก แต่ก็ทำให้ผู้รับงานมีโอกาสหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัว และเป็นค่าใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้
- ปัญหาสำคัญของการทำงานมาทำที่บ้าน คือ งานไม่มีความสม่ำเสมอ เนื่องจากขึ้นอยู่กับอิทธิพลของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ มีงานเข้ามาน้อย ผู้รับงานไปทำที่บ้านเป็นฝ่ายเสียเปรียบมากขึ้น เพราะต้องแข่งขันกันเอง นอกจากจะได้อาชีพน้อย ขาดแหล่งรายได้แล้ว ยังไม่สามารถจะต่อรองราคาค่าแรงหรือรวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ได้
- ความช่วยเหลือที่ผู้รับงานไปทำที่บ้านต้องการจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ เรียงลำดับได้ดังนี้ 1. ความช่วยเหลือให้ มีงานสม่ำเสมอขึ้น ค่าตอบแทนสูงขึ้น และมีเงินสงเคราะห์คนจน คนชรา คนพิการ 2. ความช่วยเหลือด้านการตลาด 3. ความคุ้มครองและสวัสดิการด้านแรงงาน 4. การฝึกอบรมเทคนิคเฉพาะด้านการส่งเสริมอาชีพ 5. ความช่วยเหลือด้านสินเชื่อ
- ผู้รับงานไปทำที่บ้านที่อาศัยในชนบท มีข้อได้เปรียบกว่าผู้รับงานไปทำที่บ้านที่อาศัยในเมือง เนื่องจากมีแหล่งสนับสนุนอาชีพมากกว่า มีการรวมกลุ่มซึ่งทำให้เกิดการต่อรองและการขายผลผลิตเป็นไปได้อย่าง การขอเงินทุนในการประกอบอาชีพก็เป็นไปได้อย่างกว่าในชุมชนเมืองเนื่องจากมีงบประมาณส่วนหนึ่งที่ลงไปสู่พื้นที่ชนบท นอกจากนั้น ยังมีโครงข่ายสังคมที่แน่นแฟ้นกว่า มีครอบครัวขยายและมีความสัมพันธ์ในชุมชนซึ่งเกื้อกูลกันได้มากกว่าผู้ที่อยู่ในเมือง งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้รับงานไปทำที่บ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดนั้นต่างต้องดิ้นรนทำมาหากิน ทำให้ไม่มีเวลาหรือพลังที่จะรวมกลุ่ม นอกจากนั้น ยังขาดผู้นำที่สามารถจะกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันได้

ข้อเสนอแนะ

- ควรจะมีการขยายบริการและโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคมทุกด้าน เช่น ด้านการศึกษา การประกันสุขภาพการส่งเสริมอาชีพ การประกันการว่างงาน ฯลฯ ให้ครอบคลุมผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบ โดยเฉพาะผู้รับงานมาทำที่บ้าน
 - ควรจะมีการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ประกอบการที่กระจายงานจ้างเหมาสู่ชุมชน เพื่อกระตุ้นให้มีงานจ้างเหมามากขึ้น มีปริมาณงานที่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีค่าตอบแทนที่เหมาะสม มีสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน
 - ควรจะมีการส่งเสริมให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีโอกาสรวมตัวกัน สร้างกลุ่ม และขยายเครือข่าย ในการวางแผนด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ควรจะเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มเหล่านี้มีส่วนร่วมในการวางแผนด้วย
 - ควรจะสร้างความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของเศรษฐกิจภาคนอกระบบ โดยเฉพาะการรับงานมาทำที่บ้าน
 - ควรจะมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน และเกณฑ์ในการเก็บข้อมูลควรจะมีมาตรฐานเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน เพื่อที่จะได้มีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบได้ง่าย
-

สารบัญ

คำนำ	
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	
บทที่ 1: ภาพรวมของงานที่รับไปทำที่บ้านในประเทศไทย	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.1.1 ประเทศไทยและการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม	1
1.1.2 อุตสาหกรรมการส่งออก และงานนอกแหล่งผลิต	3
1.1.3 ภาคเศรษฐกิจนอกระบบและงานที่รับไปทำที่บ้าน	5
1.1.4 นโยบายรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	8
1.1.5 งานที่ทำที่บ้านและการคุ้มครองทางกฎหมาย	11
1.2 ประเภทการผลิตทั้งสามในระดับมหภาค-ผลิตภัณฑ์กระดาษ เครื่องหนัง และเมล็ดพันธุ์พืช	12
1.3 การจัดการกระบวนการจ้างเหมางาน	17
บทที่ 2 : ประเภทและภาพรวมของงานรับไปทำที่บ้าน	19
2.1 หลักเกณฑ์การเลือกประเภทการผลิต	19
2.2 กระดาษ ดอกไม้ประดิษฐ์ และงานหัตถกรรมอื่น ๆ	20
2.2.1 ชุมชนที่เลือกศึกษา	21
2.2.2 การจัดตั้งกลุ่ม	22
2.2.3 ลักษณะและขั้นตอนของงาน	22
2.3 งานทำผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง	24
2.3.1 ชุมชนและประเภทงานที่ศึกษา	27
2.3.2 ลักษณะงาน	28
2.4 งานผลิตเมล็ดพันธุ์พืช	30
2.4.1 ชุมชนที่ศึกษา	32
2.4.2 ลักษณะและขั้นตอนการทำงาน	33
บทที่ 3 : วิธีการวิจัย	37
3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ : แบบสอบถาม	37
3.1.1 การร่างแบบสอบถาม	37
3.1.2 การทดสอบแบบสอบถามและการปรับปรุงแบบสอบถาม	37
3.1.3 การสัมภาษณ์โดยแบบสอบถาม	38
3.1.4 บทเรียนที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม	40
3.2 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ : กรณีศึกษาและการสนทนากลุ่ม	40
3.2.1 หลักเกณฑ์การเลือก	41
3.2.2 หัวข้อในการสัมภาษณ์	41
3.2.3 บทเรียนที่ได้รับจากการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ	43

บทที่ 4: ผู้รับเหมางานไปทำที่บ้าน : สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม	44
4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้รับเหมางานไปทำที่บ้าน	44
4.1.1 เพศ อายุ และระดับการศึกษา	44
4.1.2 ความเป็นท้องถิ่นและการอพยพโยกย้ายของผู้รับเหมางานไปทำที่บ้าน	48
4.1.3 เหตุผลที่รับเหมาทำงานที่บ้านแบบสัญญาย่อย	49
4.2 ขนาดของครัวเรือนและสภาพทางเศรษฐกิจ	51
4.2.1 ขนาดของครัวเรือน	51
4.2.2 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน	52
4.2.3 ผู้ที่ได้รับค่าจ้างในครัวเรือน	54
4.2.4 อาชีพหลัก	55
4.2.5 ความเป็นเจ้าของบ้านและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ	56
4.2.6 เงินกู้	58
4.3 สถานการณ์การจ้างงานและค่าจ้าง	59
4.3.1 ชั่วโมงทำงานและวันทำงาน	59
4.3.2 การตกลงในด้านสัญญาจ้าง	62
4.3.3 การจ่ายเงิน	62
4.4 สถานที่ทำงาน ปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากการทำงาน และการการใช้บริการด้านสุขภาพ	64
4.4.1 สถานที่ทำงาน	64
4.4.2 ปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากการทำงาน	65
4.4.3 การใช้บริการด้านสุขภาพ	67
4.4.4 สุขลักษณะในการบริโภคอาหาร	67
4.5 ผลิตภัณฑ์และตลาดขายสินค้า	68
4.5.1 การขายผลิตภัณฑ์	68
4.5.2 การควบคุมคุณภาพ	69
4.6 ผลประโยชน์	70
4.7 องค์การผู้รับเหมางานไปทำที่บ้าน	70
4.8 ผู้รับเหมางานไปทำที่บ้านที่เป็นผู้หญิง	71
4.8.1 ผลประโยชน์ที่ผู้รับเหมางานไปทำที่บ้านที่เป็นผู้หญิงจะได้รับ	71
4.8.2 ปัญหาที่เกี่ยวกับการทำงาน	74
4.8.3 ความต้องการด้านความช่วยเหลือ	75
4.8.4 ผู้รับเหมาและผู้รับเหมารายย่อย	77
4.8.5 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับเหมางานไปทำที่บ้านและผู้รับเหมา/ ผู้รับเหมารายย่อยช่วงรายย่อย	78

บทที่ 5 : การรับเหมางานไปทำที่บ้านและแรงงานเด็ก	80
5.1 ภาพรวมของแรงงานเด็กในงานจ้างเหมา	80
5.2 เด็กในครัวเรือนทั้ง 3 ประเภทการผลิต	81
5.3 อนาคตในด้านการศึกษาของเด็ก	84
5.4 เด็กกับการช่วยทำงานภายในบ้าน	87
5.5 เด็กที่ไม่ได้รับค่าจ้างโดยตรงในครัวเรือนผู้รับงานไปทำที่บ้าน	88
5.6 เด็กที่เป็นผู้รับงานไปทำที่บ้านแบบเต็มเวลา	90
บทที่ 6 : บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	94
6.1 การรับเหมางานไปทำที่บ้าน : แรงจูงใจ ข้อได้เปรียบ และข้อเสียเปรียบ	94
6.1.1. แรงจูงใจ	94
6.1.2. ข้อได้เปรียบ	94
6.1.3. ข้อเสียเปรียบ	95
6.2 แรงงานเด็กในงานที่รับไปทำที่บ้าน	96
6.3 ความพยายามของหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในการสนับสนุนผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในด้านผู้รับงานไปทำที่บ้าน	97
6.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	99
6.4.1 ความช่วยเหลือที่ผู้รับงานไปทำที่บ้านต้องการและอยากได้	99
6.4.2 ข้อเสนอแนะ	99
Annex A: Bibliography	
Annex B: Tables on Export	
Annex C: Questionnaires (แบบสอบถาม)	
Annex D: Case Studies and Focus Group Discussions	
Annex E: Photos of the three sectors (รูปภาพประเภทงานทั้ง 3 ประเภท)	